

Młodzi – niepełnosprawni Sytuacja społeczna i zawodowa

Iwona Raszeja-Ossowska

Siedziba Główna

ul. Wiśniowa 40b lok.8
02-520 Warszawa

t: +48 22 697 87 84
f: +48 22 697 87 86

fundacja@idn.org.pl
www.aktywizacja.org.pl

KRS: 0000049694 NIP: 527-13-11-973 REGON: 006229672

Spis treści

Wstęp	3
Młode osoby niepełnosprawne.....	4
Niepełnosprawni w rodzinie i społeczności	6
Edukacja osób niepełnosprawnych	10
System oświatowy.....	10
Szkolnictwo wyższe	15
Edukacja ustawiczna.....	16
Aktywność zawodowa. Praca	17
Podsumowanie	21
Załącznik nr 1	22
Dobre praktyki.....	22
Program e-Centra	22
Program Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych	22
O autorce	24
Bibliografia.....	25

Wstęp

W ostatnich latach coraz częściej poruszana jest tematyka związana z niepełnosprawnością młodych osób. Zarówno w mediach, jak też w literaturze przedmiotu kwestią szczególnie omawianą jest niska aktywność zawodowa młodych osób niepełnosprawnych i powiązany z nią poziom bezrobocia.

Problem aktywizacji młodych osób niepełnosprawnych jest złożony. Często myśląc o problemie aktywizacji społecznej czy zawodowej osób niepełnosprawnych, mamy przed oczami bariery architektoniczne, stereotypy albo rezerwę, z jaką otoczenie traktuje tę grupę osób i ich możliwości. Są to czynniki mentalne, kulturowe albo też techniczne. Występowanie tych barier jest oczywiście prawdą. Jednocześnie nie można pomijać uwarunkowań systemowych, które są kształtowane przez politykę publiczną. Jeśli tak na to spojrzymy, można dostrzec, iż problem tkwi w architekturze, jednak nie tylko tej rozumianej dosłownie, ale w architekturze systemu wsparcia osób niepełnosprawnych w Polsce.

Młode osoby niepełnosprawne

Młode osoby niepełnosprawne w wieku 15-24 lat nie są znaczącą liczbowo grupą. Stanowią zaledwie 4,6% osób w grupie niepełnosprawnych osób w wieku produkcyjnym. Jeśli jednak poszerzyć przedział wiekowy dla kategorii „młoda osoba niepełnosprawna” do 29 roku życia, to wielkość ta już się podwaja¹.

Osoby młode to specyficzna grupa wśród osób niepełnosprawnych. Ich społeczne i zawodowe funkcjonowanie często znacznie różni się zarówno od funkcjonowania sprawnych rówieśników, jak też dojrzałych osób niepełnosprawnych, w tym szczególnie osób, które utraciły sprawność w wieku dorosłym. Ich losy są często bardzo odległe od losów ich rówieśników.

Jest to grupa zróżnicowana nie tylko ze względu na rodzaj i stopień niepełnosprawności, ale także ze względu na aktywność edukacyjną i zawodową. W grupie tej są zarówno uczniowie, studenci, jak też absolwenci szkół różnych typów, którzy mogą podejmować pracę. Niski jest też poziom wykształcenia tych osób. Zaledwie co trzecia osoba niepełnosprawna do 24. roku życia legitymuje się wykształceniem co najmniej średnim².

Normalne funkcjonowanie niepełnosprawnej młodzieży wymaga dużo wysiłku zarówno z jej strony, jak i ze strony rodziny czy też otoczenia instytucjonalnego. Pomoc rodziców, najbliższego otoczenia oraz pozytywna socjalizacja w okresie dzieciństwa i dorastania są elementami ułatwiającymi podejmowanie decyzji o aktywności zawodowej i asymilacji społecznej w dorosłym życiu.

Proces dorastania osób niepełnosprawnych często zaburza potrzeba rehabilitacji i/lub leczenia. Ograniczenie sprawności wpływa także na możliwości kształcenia i zdobywania doświadczenia zawodowego oraz na integrację z grupą rówieśniczą. Wreszcie niepełnosprawność występująca w wieku szkolnym wymaga często od rodziców lub opiekunów znacznie większego zaangażowania niż od rodziców dzieci pełnosprawnych. To z kolei może wiązać się z obniżeniem statusu materialnego rodziny – w związku z niemożnością podjęcia pracy przez rodzica/opiekuna, wydatkami na leczenie czy rehabilitację, specjalne wyposażenie, dostosowanie otoczenia do potrzeb osoby niepełnosprawnej.

---

¹ GUS BAEL http://www.stat.gov.pl/gus/5840_2189_PLK_HTML.htm; dostęp online: 22.02.2013 r.

² Tamże.

Warto także zauważyć, że młode osoby niepełnosprawne³:

- są narażone na wiele form dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub inne, przynależność do mniejszości narodowej, prawo własności, urodzenie, wiek, orientację seksualną i inne kwestie;
- są od 2 do 5 razy bardziej narażone na przemoc niż ich pełnosprawni rówieśnicy;
- są dwu- lub trzykrotnie bardziej narażone na bezrobocie niż osoby pełnosprawne.

Nie bez znaczenia jest także fakt, że prawdopodobieństwo dojścia przez osoby niepełnosprawne do poziomu edukacji wyższej jest o połowę niższe niż osób pełnosprawnych⁴.

Biorąc pod uwagę wszystkie aspekty sytuacji młodych osób niepełnosprawnych, należy zauważyć, jak kompleksowego wsparcia wymaga ta grupa – zaczynając od leczenia i rehabilitacji, poprzez ułatwienia i dostosowania w trakcie edukacji, pomoc psychologiczną, czasem materialną, aż po wsparcie w zakresie kształtowania ścieżki edukacyjnej i zawodowej.

Jednocześnie należy pamiętać, że bez przemyślanego systemu dopełniających się elementów wsparcie udzielane młodym osobom niepełnosprawnym może być mniej efektywne lub wręcz wzajemnie sprzeczne. Efektem takich sprzeczności może być na przykład zjawisko uzależnienia od pomocy socjalnej. Udzielane w dobrej wierze wyłączone wsparcie materialne, bez dodatkowej pomocy psychologicznej oraz aktywizacji społecznej i zawodowej, skłania do przyjmowania postaw biernego odbiorcy świadczeń, nie motywuje do realizowania swoich aspiracji, osłabia wiarę w możliwość powodzenia swoich planów, wzmacnia bezradność i bezwolność. Tym samym wsparcie, które mogłoby zaktywizować osobę niepełnosprawną i umożliwić uczestnictwo w życiu społecznym, przynosi efekt odwrotny i utrwała jego pozycję jako klienta instytucji pomocy społecznej.

---

³ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Młode osoby niepełnosprawne: zatrudnienie, włączenie społeczne i udział w życiu społecznym” (opinia rozpoznawcza), 2012/C 181/02), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:181:0002:0006:PL:PDF>, s.1 -5, dostęp on line: 20.02.2013 r.

⁴ Tamże, s. 4.

Niepełnosprawni w rodzinie i społeczności

Podstawowe identyfikowane problemy:

- uzależnienie od rodziny (głównym partnerem życiowym osoby niepełnosprawnej jest matka);
- osamotnienie (powierzchowne relacje ze znajomymi, bardzo niski poziom udziału w kulturze i/lub korzystaniu z rozrywek);
- bierny tryb życia;
- trudna sytuacja materialna;
- niski poziom aktywności społecznej/ uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej.

Istotną rolę w życiu młodej osoby niepełnosprawnej odgrywa rodzina. To ona determinuje możliwości życiowe osoby niepełnosprawnej, jej aktywność edukacyjną, zawodową i towarzyską. Jednak rodzina często nie radzi sobie z problemami niepełnosprawności, a wsparcie instytucjonalne jest niewystarczające. W rezultacie część młodych osób niepełnosprawnych ma niską samoocenę i poczucie izolacji. W dorosłym życiu niejednokrotnie skutkuje to niechęcią do zmiany swojego losu, brakiem aktywności społecznej bądź zawodowej.

Państwa Strony podejmą efektywne i odpowiednie środki w celu likwidacji dyskryminacji osób niepełnosprawnych we wszystkich sprawach dotyczących małżeństwa, rodziny, rodzicielstwa i związków, na zasadzie równości z innymi osobami (...).

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, Art.23.

Większość młodych osób niepełnosprawnych to osoby samodzielne w zakresie czynności codziennych. Samodzielność ta w dużym stopniu zależy od wieku, a także od specyficznych ograniczeń związanych z posiadanymi dysfunkcjami.

Młode osoby niepełnosprawne mają silną potrzebę wyjścia poza środowisko swoich domów, rodzin, a nawet wspólnot lokalnych. Chcą nabyć kompetencje zarządzania własnym życiem, wyprowadzić się z domu rodzinnego, a nawet przeprowadzić do innej miejscowości. Obecne miejsce zamieszkania (duże miasto/miasteczko/wieś), kwalifikacje, stopień niepełnosprawności czy rodzaj dysfunkcji nie ma tu znaczenia. Zamierzenia te pozostają jednak często w sferze deklaracji i wyobrażeń. Potwierdzają to zarówno badania ogólnopolskie, jak też regionalne.

Z dostępnych badań warto zwrócić uwagę *Kompleksowe i pogłębione studium położenia społecznego dzieci i młodzieży niepełnosprawnej z terenu woj. wielkopolskiego oraz ich otoczenia w zakresie edukacji i systemu wsparcia*. Z zebranych dla potrzeb studium danych wynika, że osoby niepełnosprawne są bardzo blisko związane ze swoimi rodzinami, otrzymując od nich bardzo duże wsparcie i pomoc. Jednocześnie jednak spora grupa badanych osób niepełnosprawnych przyznaje, że ich rodzice lub opiekunowie są nadopiekuńczy. Tymczasem ogromna większość młodych niepełnosprawnych dobrze czuje się wśród innych ludzi (93%), a grono ich znajomych obejmuje nie tylko osoby niepełnosprawne (71%). Ponad 60% chce się usamodzielnić i wierzy, że poradzą sobie w każdej sytuacji. Z drugiej strony tak upragnione samodzielne życie napawa ich obawą (71%), a za przedsiębiorczych uważa się jedynie 48% niepełnosprawnych⁵. Z kolei z badań ogólnopolskich wynika, że ponad 94% młodych osób niepełnosprawnych (w wieku 18-29 lat) mieszka z rodziną, w tym aż 78% z rodzicami. Niezwykle istotny jest wpływ rodziny na podejmowanie przez młode osoby najważniejszych decyzji życiowych – tylko nieco ponad 20% podejmuje je samodzielnie. Opóźniony start w dorosłe życie sprawia, że jedynie 12% w tej grupie wiekowej mieszka ze współmałżonkiem, lecz poziom ten wraz z wiekiem zbliża się do wielkości w całej populacji. Coraz powszechniejsze wśród młodych osób z niesprawnością są związki nieformalne, w tym także z pełnosprawnym partnerem. Ponad połowa osób niepełnosprawnych deklaruje całkowitą samodzielność w pracach domowych, z dodatnią korelacją z poziomem wykształcenia. Jeszcze wyższy jest odsetek poruszających się całkowicie samodzielnie po okolicy zamieszkania (prawie 74% badanych). Więzy towarzyskie, wbrew stereotypom i obiegowym opiniom, są mocną stroną młodych osób niepełnosprawnych (brak przyjaciół deklaruje 12% ankietowanych, podczas gdy prawie połowa ma ich wielu). Z drugiej strony są to relacje na ogół powierzchowne, bez możliwości oczekiwania wsparcia ze strony znajomych. Ważnym kryterium sprzężonym z aktywnością w otoczeniu jest samoocena – wysoka charakteryzuje ponad 85% badanych, choć ok. 25% twierdzi, że czasem czują się bezużyteczni, a ponad 60% ostrożnie podejmuje ryzyko życiowe i jest nieufna wobec innych ludzi. Z kolei większość oceniła swoją sytuację materialną jako nie najgorszą. Mimo to aż 60% nie wyjeżdżało na urlop/wakacje w ostatnich 3 latach, a komputera (z dostępem do Internetu) nie ma ponad połowa z nich, choć ponad 70% posiada telefon komórkowy⁶.

---

⁵ *Kompleksowe i pogłębione studium położenia społecznego dzieci i młodzieży niepełnosprawnej z terenu woj. wielkopolskiego oraz ich otoczenia w zakresie edukacji i systemu wsparcia*, SMG/ KRC Polan Media S.A. na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu, Poznań 2011, s. 1-8, 65-91.

⁶ E. Giermanowska (red.), *Młodzi niepełnosprawni o sobie. Rodzina, edukacja, praca*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2007, s. 29-55.

Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich sferach życia, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urzędzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, Art. 9

Istotną barierę w pełnej integracji młodych osób niepełnosprawnych stanowi dostęp do instytucji kultury. Jest to problem wynikający z barier architektonicznych, transportowych, sposobów komunikowania się, ale i stereotypowego postrzegania potrzeb osób niepełnosprawnych. Szczególnie trudna w tym zakresie jest sytuacja osób niepełnosprawnych z terenów wiejskich, dla których podstawową ofertę kulturalną w najbliższym otoczeniu stanowią festyny integracyjne lub rodzinne festyny integracyjne (wyszukiwarka Google dała 314 tys. wyników dla hasła „festyn dla niepełnosprawnych”). Ta forma w wielu wypadkach stygmatyzuje, a nie integruje ze społecznością lokalną. Poważne trudności napotykają także osoby niedowidzące czy niewidome. Mimo znacznego postępu technologicznego seanse kinowe i sztuki teatralne z audio deskrypcją na żywo nadal są bardzo nieliczne i dostępne dla niewielkiej grupy widzów z dużych miast. Pomimo zalewu zagranicznych produkcji na polskim rynku nie ma na razie profesjonalnie audiodeskrybowanych filmów zagranicznych. W porównaniu z tyflofilmami, skrypty TVP są znacznie bardziej szczegółowe i zawierają żywsze, działające na wyobraźnię opisy, a jakość dźwięku jest w nich profesjonalna. Wystarczy pobieżnie przyrzeć się głównym polskim kanałom, by stwierdzić, że w kwestii dostępności mediów dla osób z wadami słuchu wypadają raczej blado. Ogromna większość produkcji krajowych i zagranicznych jest dla tych osób niedostępna – programy krajowe w większości nie mają napisów, a zagraniczne nadawane są w wersji z lektorem. Promykiem nadziei dla widzów niesłyszących lub słabosłyszących jest telewizja cyfrowa, która umożliwia im wyłączenie lektora i włączenie napisów. Taką możliwość dają dziś jedynie niektóre kanały satelitarne i kablowe, dostarczające napisy głównie z myślą o słyszących⁷.

Szanse na poprawę sytuacji dają inicjatywy, takie jak „Kino bez barier” Fundacji Pasięka⁸, czy „Kujawsko-Pomorskie Kino bez barier” Fundacji Gaudeamus w Bydgoszczy (przy Wyższej Szkole

⁷ <http://avt.ils.uw.edu.pl/dostepnosc-mediow/>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

⁸ <http://fundacjapasięka.manifo.com/kino-bez-barier>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

Gospodarki w Bydgoszczy)⁹. W ramach projektów osoby niesłyszące i słabosłyszące, a także niewidomi i słabowidzący, mogą wybrać się na pokazy polskich produkcji z napisami i audiodeskrypcją (AD) czytaną na żywo przez lektora.

Nie bez znaczenia dla pełnego udziału w życiu społecznym, a w konsekwencji także zawodowym jest fakt, iż nie udało się dotychczas wyeliminować barier architektonicznych. O ile wiele budynków publicznych jest już dostosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych, o tyle często trudno do tych budynków dotrzeć, korzystając z komunikacji publicznej. Ta kwestia jest znacznie lepiej rozwiązywana na terenach silnie zurbanizowanych. Znacznie gorsza jest sytuacja osób niepełnosprawnych na terenach wiejskich czy w małych miastach. Ciekawą inicjatywą służącą rozwiązaniu problemu barier architektonicznych jest uchwała Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, która formułuje ponadstandardowe zalecenia w zakresie dostosowania dróg i infrastruktury Województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych¹⁰.

Dla wielu młodych ludzi komputer, obok telefonu komórkowego, jest podstawowym narzędziem komunikacji. Tymczasem młode osoby niepełnosprawne są nadal w grupie osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym. Wynika to stąd, że wykluczenie cyfrowe osób niepełnosprawnych jest zazwyczaj głębsze niż w wypadku innych grup społecznych. Na typowe bariery w dostępie do informacji, tj. ubóstwo, niskie wykształcenie, zamieszkanie na terenach zacofanych, nakładają się inne, związane z niepełnosprawnością. Istotną zmianę może przynieść tu realizacja projektów przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Dzięki nim osoby niepełnosprawne, w tym osoby młode, mogą uzyskać sprzęt komputerowy i/lub dostęp do internetu. Jednak działania takie mogą być niewystarczające. Z badań Koalicji Dojrzałość w sieci wynika, że problemem nie jest sam dostęp do Internetu, bo wbrew pozorom infrastruktura w Polsce nie jest najgorsza. Internet dociera prawie w każdy zakątek kraju i, choć nie wszędzie jest najszybszy, można swobodnie uzyskać połączenie. Głównymi problemami są strach przed nieznanym, strach przed zagrożeniami, brak motywacji i umiejętności. W większości przypadków osoby wykluczone nie odwiedzają Internetu, ponieważ nie mają takiej potrzeby. Nie wiedzą o korzyściach, jakie mogą osiągnąć,

---

⁹ <http://niepelnosprawni.wsg.byd.pl/index.php?id=167&submenu=109>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

¹⁰ *Zalecenia w zakresie dostosowania dróg i infrastruktury Województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych*, Załącznik do uchwały Nr 89/1559/10 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 16 listopada 2010 r., <http://bip.kujawsko-pomorskie.pl/files/zarzad/uchwaly/2010/uz-3-10-89-1559-z.pdf>, dostęp on line: 22.02.2013.

co dzięki temu mogą zyskać i jak polepszyć swoje życie. Tymczasem szacuje się, że w 2020 r. aż 90% zawodów będzie wymagało cyfrowych umiejętności¹¹.

Edukacja osób niepełnosprawnych

Podstawowe identyfikowane problemy:

- trudności w dostępie do edukacji powszechnej; niski poziom uczestnictwa w tzw. edukacji otwartej, nauczaniu włączającym, brak systemowych rozwiązań związanych z przygotowaniem materiałów dydaktycznych dla uczniów i nauczycieli kształcenia integracyjnego i specjalnego, brak lokalnych i regionalnych rozwiązań umożliwiających osobom niepełnosprawnym tzw. edukację równoległą (ogólną i specjalistyczną w kilku placówkach prowadzonych przez różne podmioty);
- brak odpowiednio wczesnego ukierunkowania zawodowego i stosownie do tego, sprofilowanego przygotowania szkolnego (diagnoza i identyfikacja szkolna niepełnosprawności następuje zbyt późno, brakuje fachowego doradztwa zawodowego);
- niepełnosprawni kształceni są w zawodach i specjalnościach nieodpowiednich dla danego schorzenia, albo w takich, na które jest małe zapotrzebowanie na lokalnym rynku pracy.

Edukacja jest dla osób niepełnosprawnych bardzo ważna. W istotnym stopniu wpływa na rozwój osobisty i społeczny oraz determinuje dalsze wybory życiowe osób niepełnosprawnych, związane z nauką, pracą, sferą osobistą.

System oświatowy

Polski system oświatowy zarówno w wymiarze funkcjonalnym, jak i metodycznym jest oceniany jako istotne źródło niskiej aktywności społecznej i zawodowej młodzieży niepełnosprawnej.

System szkolny nie jest przygotowany do pracy z uczniami niepełnosprawnymi. Częściowo wynika to z braku odpowiedniej wiedzy i umiejętności nauczycieli, a częściowo z przeciążenia nauczycieli obowiązkami i sposobu finansowania oświaty.

---

¹¹ <http://widzialni.org/index.php?p=sd&id=89&action=show>, dostęp on line; 24.02.2013 r.

Ważne jest, aby edukacja dla wszystkich oparta była na zasadach pełnego uczestnictwa i równości. Edukacja odgrywa kluczową rolę w określeniu przyszłości dla każdego, zarówno z osobistego punktu widzenia, jak i społecznego oraz zawodowego. Dlatego też system edukacyjny musi być podstawowym miejscem zapewnienia osobistego rozwoju i społecznej integracji, które pozwolą niepełnosprawnym dzieciom i nastolatkom stać się tak niezależnymi, jak to jest tylko możliwe.

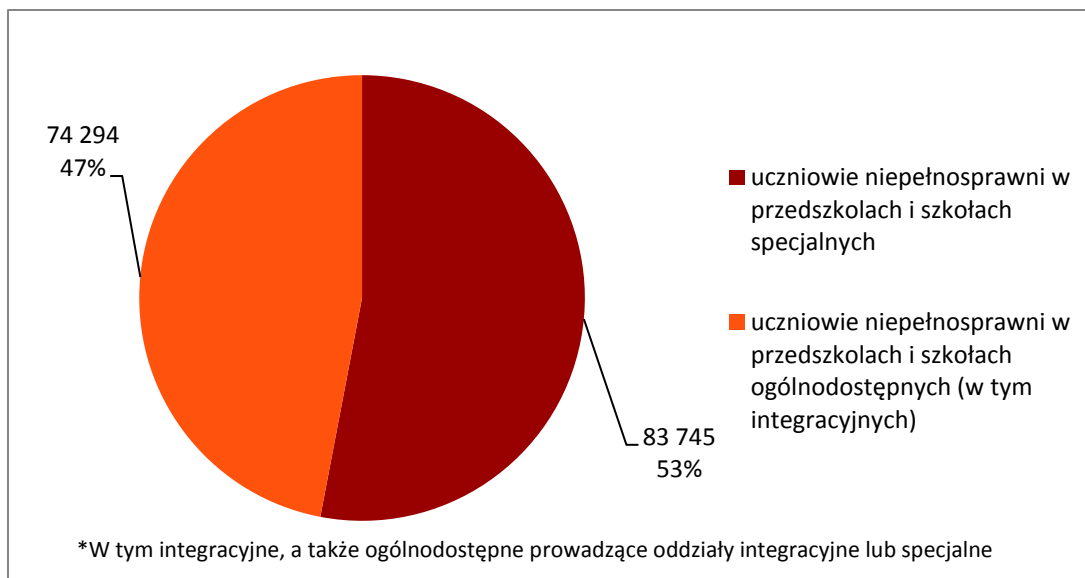
Deklaracja Madrycka. Wskazówki do działania

Podstawowym problemem jest charakter segregacyjny systemu oświatowego. Powszechnie przyjmowane rozwiązania – kształcenie specjalne i kształcenie integracyjne – powodują oddzielenie od siebie dzieci pełnosprawnych od niepełnosprawnych. Z danych Systemu Informacji Oświatowej¹² wynika, że w roku szkolnym 2011/2012 do placówek oświatowych (w tym przedszkoli i punktów przedszkolnych) uczęszczało 158226 dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego z tytułu niepełnosprawności lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym, w tym ponad połowa (82870) uczęszczała do placówek specjalnych. Warto tu zauważyć, że polski system oświatowy w ramach jednej grupy uczniów o specyficznych problemach uwzględnia osoby z niepełnosprawnością, jak też osoby niedostosowane społecznie, choć obie grupy wymagają różnego typu wsparcia.

Nie sprawdziła się także idea kształcenia integracyjnego w ramach tzw. oddziałów integracyjnych czy szkół integracyjnych. Jego sukcesem jest niewątpliwie wyciągnięcie części uczniów z systemu szkolnictwa specjalnego. Nadal jednak dominuje podejście segregacyjne (w niektórych gminach tworzy się szkoły integracyjne). Wadą systemu jest brak integracji z szerszą społecznością (uczniowie integrują się w ramach zespołów klasowych, niejednokrotnie w grupach o tym samym rodzaju niepełnosprawności), a przede wszystkim w wielu wypadkach obniżanie poziomu kształcenia.

---

¹² <http://www.cie.men.gov.pl/index.php/dane-statystyczne.html>, dostęp on line: 24.02.2013 r.

Wykres 1. Uczniowie niepełnosprawni w szkołach specjalnych i ogólnodostępnych¹³

Kolejnym problemem jest brak otwartości szkolnictwa masowego na osoby z niepełnosprawnością. Przyczyn jest wiele: obawy nauczycieli i rodziców, brak przygotowania nauczycieli do pracy z dzieckiem niepełnosprawnym i jego rodziną, a także sposób finansowania oświaty. Mechanizm finansowania zachęca samorządy do koncentrowania uczniów niepełnosprawnych w segregacyjnych formach kształcenia, co potwierdzają dane z Systemu Informacji Oświatowej¹⁴. Wynika z nich, że sama tylko obecność szkół specjalnych na danym terenie powoduje, że kieruje się do nich uczniów bez względu na ich rzeczywiste potrzeby i potencjał (zasada, że pieniądź idzie za nauczycielem). W skali Polski 53% dzieci i młodzieży niepełnosprawnych uczęszcza do szkół specjalnych. Jednak w miastach powyżej 5 tys. mieszkańców, gdzie zlokalizowana jest większość szkół specjalnych, udział ten wzrasta do 61%. Zaś na terenach wiejskich z powodu mniejszej liczby szkół segregacyjnych dominuje podejście włączające i w szkolnictwie specjalnym uczestniczy tylko 28% uczniów niepełnosprawnych.

¹³ A. Dudzińska, Uczniowie z niepełnosprawnościami w Polsce wg danych Systemu Informacji Oświatowej 2010, w: *Równe szanse w dostępie do edukacji osób z niepełnosprawnościami. Analiza i zalecenia*, BIULETYN RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH 2012, nr 7, s. 132.

¹⁴ <http://www.cie.men.gov.pl/index.php/dane-statystyczne.html>, dostęp on line: 24.02.2013 r.

Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do edukacji. W celu realizacji tego prawa bez dyskryminacji i na zasadach równych szans, Państwa Strony zapewnią włączający system kształcenia umożliwiający integrację na wszystkich poziomach edukacji i w kształceniu ustawicznym, zmierzające do:

(a) pełnego rozwoju potencjału oraz poczucia godności i własnej wartości, a także wzmocnienia poszanowania praw człowieka, podstawowych wolności i różnorodności ludzkiej,

(b) rozwijania przez osoby niepełnosprawne ich osobowości, talentów i kreatywności, a także zdolności umysłowych i fizycznych, przy pełnym wykorzystaniu ich możliwości,

(c) umożliwienia osobom niepełnosprawnym skutecznego udziału w wolnym społeczeństwie.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, Art.24

Poważną barierę w edukacji stanowi brak prawidłowego zaopatrzenia uczniów z niepełnosprawnościami, w tym w szczególności z niepełnosprawnościami widzenia, w odpowiednie podręczniki oraz pomoce dydaktyczne. Aktualne problemy polegają na: niezapewnieniu uczniom we wszystkich typach szkół: specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych, wybranych przez nich podręczników w terminie umożliwiającym pracę z nimi od początku roku, niezapewnieniu uczniom w szkołach ogólnodostępnych oraz integracyjnych dokładnie tych podręczników, które wybrano jako obowiązujące dla ich klasy, braku rozwiązań gwarantujących uczniowi otrzymanie podręcznika w najlepszej dla niego formie. W praktyce Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmuje działania, by zapewnić minimum jeden podręcznik dla danego przedmiotu na danym etapie edukacyjnym dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Państwa Strony umożliwią osobom niepełnosprawnym zdobycie umiejętności życiowych i społecznych, aby ułatwić im pełny i równy udział w edukacji i w życiu społeczności.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, Art.24

Nie bez znaczenia jest także fakt, że polski system oświatowy ukierunkowuje swoje działania wobec dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na specjalistyczną rehabilitację, a nie naukę. Istotną rolę w takim podejściu ma system orzecznictwa poradni psychologiczno-pedagogicznych. Poradnie te wydają cztery typy orzeczeń: o potrzebie kształcenia specjalnego, o potrzebie indywidualnego

obowiązkowego przygotowania przedszkolnego, o potrzebie indywidualnego nauczania, o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży. W orzeczeniach często zwraca się uwagę na aspekt rehabilitacji, obniżenia poziomu wymagań, ale nie potrzebę dostosowania warunków. Warto tu także zauważyć, że w praktyce szkolnej nie wykorzystuje się w procesie diagnozy, a przede wszystkim planowania przyszłej kariery zawodowej ucznia, orzeczeń wydawanych przez Powiatowe Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności.

Włączenie nie oznacza umieszczania dzieci w szkołach powszechnych. Oznacza natomiast zmianę szkół, tak by lepiej odpowiadały potrzebom dzieci. Dotyczy pomagania wszystkim nauczycielom w przyjęciu odpowiedzialności za nauczanie wszystkich dzieci w ich rodzimych szkołach i przygotowywanie ich do uczenia tych dzieci, które obecnie ulegają wykluczeniu z własnych szkół, bez względu na powody wykluczenia. Dotyczy wszystkich dzieci, dla których edukacja szkolna nie jest dobrodziejstwem, a nie tylko tych, które obdarzono etykietką uczniów „o specjalnych potrzebach edukacyjnych”.

P. Mittler, *Working Towards Inclusive Education. Social Context*, 2000

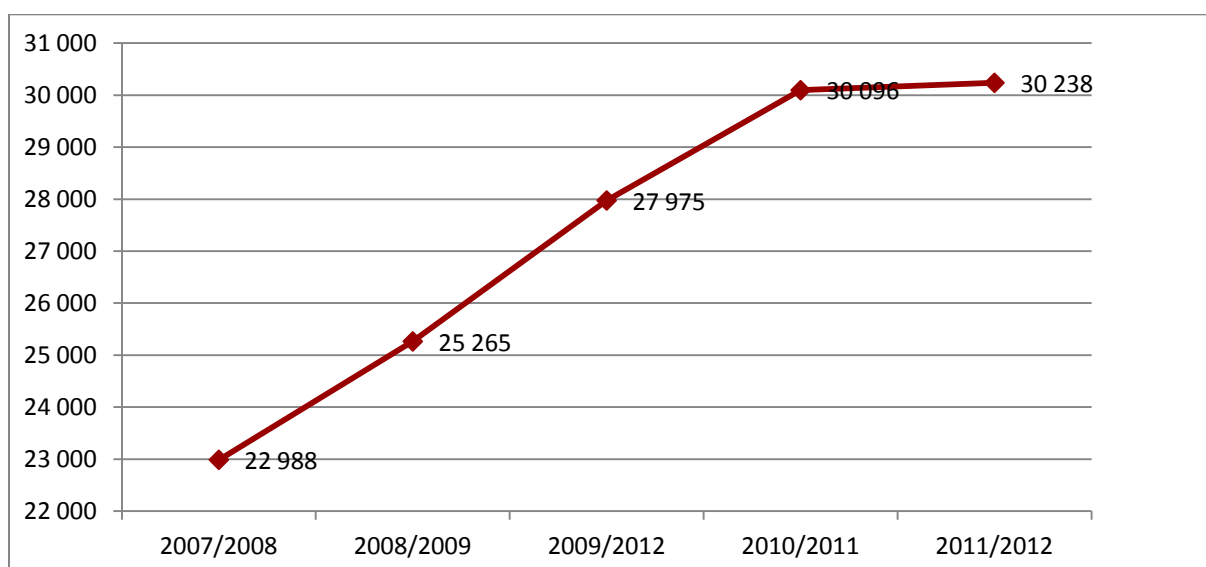
Szkoła masowa traktuje osoby niepełnosprawne jako tzw. trudny/kliniczny przypadek i z tego powodu pojawia się tendencja do ich marginalizacji, co w konsekwencji prowadzi do praktyk segregacyjnych, a nie włączających.

Radzenie sobie przez szkołę z tym problemem polega głównie na obniżaniu kryteriów i wymagań, a także wypychaniu na zewnątrz – do szkół specjalnych. Rzadko natomiast podejmuje się próby pomocy uczniom niepełnosprawnym, aby mieli oni dostęp do wyższych poziomów kształcenia. Tymczasem możliwości radzenia sobie z dalszą nauką są już silnie zdeterminowane pierwszym etapem nauki. W efekcie młodzi niepełnosprawni uzyskują mniejszą wiedzę, a świadomość tego jest mocno skorelowana z poczuciem niższej wartości i z mniejszymi szansami na poradzenie sobie z trudnościami życiowymi. W ten sposób zaczynają się wykształcać postawy bierne i roszczeniowe. Wzrasta również prawdopodobieństwo trafienia do szkoły o profilu typowo zawodowym lub do szkoły specjalnej¹⁵.

¹⁵ E. Giermanowska (red.), *op.cyt.*, s. 166.

Szkolnictwo wyższe

Na polskich uczelniach studiuje coraz więcej osób niepełnosprawnych. W 2005 roku było ich nieco ponad 9 tysięcy, w 2007 – już prawie 20 tysięcy, a w 2010 – niemal 30 tysięcy. Dzięki rozwiązaniom wprowadzonym w reformie szkolnictwa wyższego z 2011 roku uczelnie uzyskały nowe możliwości pomocy niepełnosprawnym studentom¹⁶.

Wykres 2. Liczba studentów niepełnosprawnych w latach 2007/2008 – 2011/2012¹⁷

Od 2011 roku, w związku z nowelizacją ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym¹⁸ szkoły wyższe są zobowiązane do stwarzania studentom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. Uczelnie publiczne otrzymują z budżetu państwa dotację, którą mogą przeznaczyć na finansowanie kosztów realizacji inwestycji służących kształceniu niepełnosprawnych studentów i doktorantów, na specjalistyczne szkolenia, wyposażenie wypożyczalni sprzętu dla niepełnosprawnych, zakup specjalistycznych urządzeń, materiałów dydaktycznych i naukowych dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych czy transport między obiektami dydaktycznymi uczelni.

¹⁶ <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosc-w-liczbach/>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

¹⁷ Szkoły wyższe i ich finanse, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_657_PLK_HTML.htm, dostęp on line: 11.03.2013.

¹⁸ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2011 nr 84 poz. 455.

Wprowadzenie nowych rozwiązań formalno-prawnych nie wyeliminowało jednak wielu istotnych barier w dostępie osób niepełnosprawnych do szkolnictwa wyższego, w tym szczególnie bariery związanej z dostępem do materiałów dydaktycznych w formie dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, czy braku mentalnego i organizacyjnego przygotowania uczelni do pracy z osobami niepełnosprawnymi.

Edukacja ustawiczna

Kształcenie ustawiczne jest jednym z priorytetów Unii Europejskiej, która dąży do stworzenia silnej europejskiej gospodarki opartej na wiedzy. Często jednak osoby niepełnosprawne są z niego wykluczone, co wynika nie tylko z licznych barier infrastrukturalnych, ale i społecznych.

Bariery te można sklasyfikować, jako¹⁹:

- Bariery architektoniczne, dotyczące zarówno miejsca zamieszkania, jak i miejsca kształcenia. Dotyczą w szczególności osób z niepełnosprawnością ruchu i wzroku.
- Bariery transportowe, jeżeli kształcenie wymaga przemieszczania się. Problem jest szczególnie istotny w wypadku miejsc słabo skomunikowanych, na przykład wsi, a dotyczy głównie osób z niepełnosprawnością ruchu i wzroku.
- Bariery komunikacyjne pojawiające się w sytuacji, gdy zawodzą standardowe formy komunikacji. Dotyczy to w szczególności osób z niepełnosprawnością słuchu, intelektualną i częściowo wzroku.
- Bariery poznawcze pojawiają się szczególnie, gdy percepcja wiedzy napotyka na ograniczenia wynikające z ograniczeń intelektualnych, problemów z koncentracją lub nieznaną języcznym. Dotykają w szczególności osób niepełnosprawnych intelektualnie, chorych psychicznie oraz głuchych.
- Bariery w dostępie do informacji pojawiające się w sytuacji, gdy osoba niepełnosprawna nie może korzystać bezpośrednio z materiałów edukacyjnych lub sposobu prowadzenia kształcenia. Dotyka to szczególnie osób z niepełnosprawnością wzroku i słuchu.
- Bariery społeczne, pojawiające się na styku osób z niepełnosprawnościami i bez niepełnosprawności. Wynikają one głównie z braku kontaktu i utrwalonych stereotypów

---

¹⁹ J. Zazdrożny, *Edukacja ustawiczna osób z niepełnosprawnościami*, w: *Równe szanse w dostępie do edukacji osób z niepełnosprawnościami. Analiza i zalecenia*, BIULETYN RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH 2012, nr 7, s. 107.

postrzegania osób niepełnosprawnych. Dotyczą w zasadzie wszystkich rodzajów niepełnosprawności, które są obserwowalne.

Aktywność zawodowa. Praca

Podstawowe identyfikowane problemy w obszarze aktywności zawodowej:

- utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia w grupie młodych niepełnosprawnych;
- osoby niepełnosprawne nie są przygotowane do ewentualnej, koniecznej zmiany kwalifikacji zawodowych (utrwalone bariery mentalne/stereotypy/błędy systemu edukacji);
- syndrom złego dopasowania popytu i podaży na rynku pracy (niepełnosprawni nie mogą znaleźć pracy, a pracodawcy pracownika);
- stereotypowe postrzeganie kwestii aktywizacji zawodowej przez urzędników (chroniony rynek pracy jako panaceum na problemy z aktywizacją).

Niepełnosprawni pozostają w zdecydowanej większości poza rynkiem pracy. Dane statystyczne pokazują, że aż 80% osób dotkniętych niepełnosprawnością nie poszukuje i nie posiada zatrudnienia. Wśród ludzi młodych, w przedziale wiekowym 25-29 lat tylko co czwarta osoba ma pracę. Należy zdać sobie sprawę, jak poważne skutki rodzi fakt, gdy aż 70% młodych ludzi, którzy powinni rozpoczynać karierę zawodową, pozostaje poza rynkiem pracy²⁰.

Młode osoby niepełnosprawne bez doświadczenia rzadko odnajdują się w sytuacji na rynku pracy i potrafią znaleźć dla siebie na nim miejsce. Niskie kwalifikacje oraz ograniczone kompetencje społeczne dodatkowo utrudniają skuteczne wejście na rynek pracy. Największe szanse na znalezienie pracy mają osoby mieszkające w większych miastach i metropoliach, w których poziom bezrobocia jest mniejszy i pojawia się więcej ofert pracy. Jednak nawet tutaj niepełnosprawni z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym czy specjalnym będą mieli poważne problemy ze znalezieniem zatrudnienia. Nie sprzyja temu także poważne upośledzenie umysłowe, choroba psychiczna, epilepsja oraz problemy ze wzrokiem, słuchem oraz mową.

Stosunkowo często pracujące osoby niepełnosprawne, w porównaniu z osobami sprawnymi, wykonują pracę, która postrzegana jest jako mało nobilitująca społecznie oraz prawie dwukrotnie gorzej opłacana. Oczekiwaną i pożądaną rolę wykształcenia i kwalifikacji ograniczają liczne bariery, przede wszystkim o charakterze zewnętrznym (systemowym), ale również o charakterze wewnętrznym (jednostkowym).

---

²⁰ Źródło: GUS BAEL, op. cyt.

Wyniki dotychczas zrealizowanych badań wskazują na bardzo mały wpływ poziomu, profilu i typu kształcenia na gotowość osób niepełnosprawnych do podejmowania pracy oraz na ich obecny status na rynku pracy. Gotowości do podejmowania pracy nie wspiera też poziom wykształcenia²¹.

Okres wchodzenia osób niepełnosprawnych na rynek pracy jest już zazwyczaj zbyt późny, aby skorygować wiele braków: wiedzy ogólnej, umiejętności komunikacji społecznej, umiejętności informatycznych i znajomości języków obcych i innych kwalifikacji wiążących się z aktywnością zawodową. Warto jednocześnie zauważyć, że praca nad poprawą umiejętności społecznych może okazać się nieskuteczna, jeśli nie idzie w parze z poprawą umiejętności zawodowych młodych osób niepełnosprawnych. Często niezbędne jest zindywidualizowane, a jednocześnie kompleksowe wsparcie.

Państwa Strony zapewnią, że osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do powszechnego szkolnictwa wyższego, szkolenia zawodowego, kształcenia dorosłych i możliwości uczenia się przez całe życie, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami. W tym celu Państwa Strony zagwarantują, że zapewnione będą racjonalne usprawnienia dla osób niepełnosprawnych.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, Art. 24

W aktywizacji zawodowej młodzieży niepełnosprawnej decydujące są dwa czynniki: wczesne zdiagnozowanie sytuacji, a następnie odpowiednie ukierunkowanie przygotowania zawodowego połączone z wejściem na rynek pracy.

Obecnie mamy do czynienia z brakiem odpowiednio wczesnego ukierunkowania zawodowego i stosownie do tego sprofilowanego przygotowania szkolnego. Szkolna identyfikacja i diagnoza niepełnosprawności następuje zbyt późno (na poziomie szkoły średniej), a ponadto często brakuje fachowego doradztwa zawodowego (w przypadku gdy w szkole nie pracuje doradca zawodowy, dyrektor szkoły wyznacza nauczyciela, który będzie planował i realizował odpowiednie zadania z zakresu edukacji zawodowej). Czas, jaki poświęca się na przygotowanie do wyboru zawodu zarówno w gimnazjum, jak też w szkole średniej, wynosi przeciętnie 2 godziny w ramach odpowiednio: zajęć wiedzy o społeczeństwie i przedsiębiorczości w cyklu kształcenia dla danego etapu edukacyjnego. W efekcie osoby niepełnosprawne często wybierają niewłaściwy ze względu na swoje schorzenie profil kształcenia zawodowego, albo są kształcone w zawodach/specjalnościach,

---

²¹ R. Śleboda, *Kierunek i poziom wykształcenia oraz aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnością*, http://www.pfron.org.pl/porta1/kn/37/118/Kierunek_i_poziom_wyksztalzenia_oraz_aktywnosc_zawodowa_os_ob_z_niepelnosprawnos.html, dostęp on line: 11.03.2013 r.

na które jest małe zapotrzebowanie na lokalnym rynku pracy. Przeciętny nauczyciel nie jest przygotowany do kompleksowej identyfikacji potrzeb i możliwości młodej osoby niepełnosprawnej. Więcej, może nie mieć kompetencji formalnych do wykonywania badań z wykorzystaniem narzędzi diagnostycznych. Małą wagę przywiązuje się też do stworzenia podstaw ewentualnej przyszłej zmiany kwalifikacji zawodowych, gdyby w życiu niepełnosprawnego zaistniała taka potrzeba, choć tu sytuacja ma szansę ulec zmianie wraz z popularyzacją kształcenia modułowego.

Rozmijanie się oferty kształcenia z potrzebami lokalnego rynku pracy oraz przygotowywanie do zawodów niezgodnych ze schorzeniami i predyspozycjami niepełnosprawnych to jedne z podstawowych zarzutów stawianych zawodowemu etapowi procesu nauczania (średnie szkolnictwo zawodowe i ogólnokształcące).

Drugim ważnym czynnikiem w aktywizacji młodych niepełnosprawnych jest proces przejścia od nauki do pracy. Możliwość podjęcia pracy zaraz po ukończeniu szkoły formuje pozytywny wzór aktywności zawodowej. Rozpoczynanie kariery od statusu bezrobotnego uruchamia natomiast cały ciąg procesów zawodowych i społecznych, które sprzyjają powstawaniu i utrwalaniu się wzorów dezaktywizacji, zwłaszcza, że praca ma dla niepełnosprawnych istotne znaczenie nie tylko ekonomiczne, ale także społeczne i terapeutyczne.

Niepodjęcie pracy bezpośrednio po ukończeniu szkoły i utkwienie w bierności zawodowej z każdym rokiem zmniejszają szanse wejścia na rynek pracy. Powstaje wówczas duże prawdopodobieństwo stałego uzależnienia od systemu pomocy społecznej. W tym wypadku istotna jest rola publicznych służb zatrudnienia, jak też organizacji pozarządowych.

Do dobrych praktyk należy między innymi model aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych realizowany w ramach programów Fundacji Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo: e-Centra oraz Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych, gdzie osoba z niepełnosprawnością otrzymuje kompleksowe i jednocześnie zindywidualizowane wsparcie doradcze, szkoleniowe, a także ma możliwość uzyskania wsparcia z zakresu pośrednictwa pracy.

Innym ważnym czynnikiem hamującym aktywność zawodową osób niepełnosprawnych jest obawa o utratę lub zawieszenie renty socjalnej, co na ogół skutkuje niepodejmowaniem pracy lub nisko płatnymi zajęciami. Pracodawcy podkreślają, że ten fakt ogranicza możliwość podnoszenia wynagrodzeń i stosowania motywacji pieniężnych. Pracownicy socjalni, pośrednicy pracy, przedstawiciele szkół i władz samorządowych dostrzegają także zjawisko zatrudnienia w szarej strefie, motywowane obawami utraty świadczeń rentowych. Brak aktywności zawodowej

lub unikanie legalnego zatrudnienia często wynikają z niewiedzy niepełnosprawnych i ich rodzin, a w przypadku cięższych grup schorzeń również z lęku przed pozostaniem bez środków do życia. Te osoby mają nie tylko duże problemy z podjęciem zatrudnienia, ale też niskie poczucie bezpieczeństwa związane z utrzymaniem pracy. Strach przed utratą renty stanowi swego rodzaju pułapkę dla osób gorzej wykształconych i z ciężkimi schorzeniami.

Podsumowanie

Sytuacja młodych osób niepełnosprawnych jest złożona. Wynika to zarówno z samej rozległości kwestii niepełnosprawności, jak też polityk państwa i przyjmowanych rozwiązań praktycznych.

Należy zauważyć, że skuteczna integracja i rehabilitacja osób niepełnosprawnych jest korzystna nie tylko z indywidualnego punktu widzenia, ale także z perspektywy ekonomicznego interesu społeczeństwa – dzięki udzielonemu wsparciu przynajmniej część niepełnosprawnych dzieci i młodzieży ma w przyszłości szansę na samodzielne i niezależne życie.

Konieczne wydaje się podejmowanie działań na rzecz efektywnej aktywizacji społecznej i zawodowej już na wczesnych etapach edukacyjnych. Istnieje potrzeba zwrócenia większej uwagi na rolę szkoły, już od najniższych etapów nauczania, gdyż właśnie wtedy zaczynają kształtować się postawy wpływające na przyszłe losy zawodowe młodych niepełnosprawnych. Istotne jest także obejmowanie wsparciem nie tylko niepełnosprawnych dzieci i młodzieży, ale także rodziców i nauczycieli. Ważne w kontekście dokumentów i regulacji międzynarodowych jest szerokie podejmowanie działań antidyskryminacyjnych we wszystkich sferach życia, w tym przeciwdziałanie segregacji oświatowej.

Załącznik nr 1

Dobre praktyki

Program e-Centra

Od 2007 roku Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo realizuje program e-Centra, którego istotnym aspektem są działania związane z integracją i aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych na terenach wsi i małych miast.

Częścią programu jest projekt *e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich*, realizowany w okresie od 01.01.2010 do 31.03.2013. Jego celem było zwiększenie samodzielności osób niepełnosprawnych (beneficjentów projektu). Do realizacji celów projektu został wykorzystany potencjał Centrów Kształcenia na Odległość na Wsiach, w których strukturze zostały wdrożone specjalistyczne działania mające zwiększyć zaradność życiową i niezależność osób niepełnosprawnych. Beneficjenci projektu mieli możliwość skorzystania z bezpłatnych warsztatów rozwoju i wzmacniania kompetencji społecznych, szkoleń tematycznych, spotkań realizowanych w ramach środowiskowych grup wsparcia oraz wyjazdowych warsztatów psychoedukacyjnych. Wsparcie oferowane w ramach projektu było dostosowane do indywidualnych potrzeb jego uczestników, diagnozowanych podczas spotkań z psychologiem/doradcą, poświęconych przygotowaniu Indywidualnego Planu Działania (IPD).

Łącznie w trzech edycjach projektu wzięło udział 185 osób niepełnosprawnych zamieszkujących tereny wiejskie. Z danych uzyskanych na podstawie badania ewaluacyjnego wynika, iż zatrudnienie po zakończeniu swojego udziału w projekcie podjęło aż 20% beneficjentów.

Ważnym elementem programu jest również ogólnopolski portal e-Centra, który powstał z myślą o osobach mających problemy z dostępem do rozproszonych w Internecie zasobów edukacyjnych. Celem tej platformy jest udostępnianie materiałów edukacyjnych, a także wymiana wiedzy, doświadczeń i dobrych praktyk pomiędzy poszczególnymi Publicznymi Punktami Dostępu do Internetu (PIAP-y)²².

Program Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych

W 2005 roku, w ramach programu PHARE 2004 oraz programu Unlimited Potential firmy Microsoft, Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo otworzyła Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Warszawie. W kolejnych latach powstały nowe Centra w Białymstoku, Opolu, Bydgoszczy i Łodzi. Ich działanie opiera się na modelu

²² www.aktywizacja.org.pl; dostęp online: 14.03.2013 r.

kompleksowego wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, który został wypracowany w ciągu ponad dwudziestu lat działania Fundacji. Wsparcie obejmuje trzy obszary: doradztwo, szkolenia, usługi pośrednictwa pracy. Wszystkie usługi oferowane przez Centra są bezpłatne.

W roku 2012 dzięki działaniom Fundacji 6124 osób skorzystało z usług doradczych, a 322 osoby znalazły pracę. Centra przygotowały i zorganizowały dla swoich beneficjentów 10508 godzin szkoleń zawodowych i komputerowych²³.

---

²³ Tamże.

O autorce

Iwona Raszeja-Ossowska – absolwentka studiów magisterskich na kierunku nauki społeczne w zakresie pracy socjalnej i nauczania wiedzy o społeczeństwie. Ukończyła także podyplomowe studia organizacji i zarządzania oświatą. Specjalistka z wieloletnim doświadczeniem w edukacji obywatelskiej oraz doradztwie dla organizacji działających na terenach wiejskich. Autorka scenariuszy zajęć dla nauczycieli oraz poradników dla przedstawicieli społeczności wiejskich. Od 2012 r. kieruje Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Bydgoszczy.

Bibliografia

Deklaracja Madrycka, Madryt 2002 r.

Giermanowska E. (red.), *Młodzi niepełnosprawni o sobie. Rodzina, edukacja, praca*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2007, s. 29-55.

GUS BAEL http://www.stat.gov.pl/gus/5840_2189_PLK_HTML.htm; dostęp online: 22.02.2013 r.

Kompleksowe i pogłębione studium położenia społecznego dzieci i młodzieży niepełnosprawne z terenu woj. Wielkopolskiego oraz ich otoczenia w zakresie edukacji i systemu wsparcia, SMG/ KRC Polan Media S.A. na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu, Poznań 2011, s. 1-8, 65-91.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku z dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. 2012 nr 0 poz. 1169.

Mittler P., *Working Towards Inclusive Education. Social Context*, 2000.

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Młode osoby niepełnosprawne: zatrudnienie, włączenie społeczne i udział w życiu społecznym” (opinia rozpoznawcza), 2012/C 181/02, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:181:0002:0006:PL:PDF>, s.1 -5, dostęp on line: 20.02.2013 r.

Śleboda R., *Kierunek i poziom wykształcenia oraz aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnością*, http://www.pfron.org.pl/portal/kn/37/118/Kierunek_i_poziom_wyksztalcenia_oraz_aktywnosc_zawodowa_osob_z_niepelnosprawnosci.html, dostęp on line: 11.03.2013 r.

Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2011 nr 84 poz. 455

Zazdrożny J., *Edukacja ustawiczna osób z niepełnosprawnościami*, w: *Równe szanse w dostępie do edukacji osób z niepełnosprawnościami. Analiza i zalecenia*, BIULETYN RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH 2012, nr 7.

Zalecenia w zakresie dostosowania dróg i infrastruktury Województwa Kujawsko-Pomorskiego do potrzeb osób niepełnosprawnych, Załącznik do uchwały Nr 89/1559/10 Zarządu Województwa

Kujawsko-Pomorskiego z dnia 16 listopada 2010 r., <http://bip.kujawsko-pomorskie.pl/files/zarząd/uchwały/2010/uz-3-10-89-1559-z.pdf>, dostęp on line: 22.02.2013.

<http://avt.ils.uw.edu.pl/dostepnosc-mediow>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

<http://fundacjapaseka.manifo.com/kino-bez-barier>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

<http://niepelnosprawni.wsg.byd.pl/index.php?id=167&submenu=109>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

<http://widzialni.org/index.php?p=sd&id=89&action=show>, dostęp on line; 24.02.2013 r.

<http://www.cie.men.gov.pl/index.php/dane-statystyczne.html>, dostęp on line: 24.02.2013 r.

<http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosci-w-liczbach/>, dostęp on line: 22.02.2013 r.

Ta publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 3.0 Polska.

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/>